וּתְנַן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ', תַּחַת הַמִּטָּה וְכוּ', ומוכח שאהל עראי אינו אהל, אף שיש בו חלל גדול יותר ממלא אגרוף (רש"י). ויש שפירש, שמהמשנה מוכח שאהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל אף שהוא גדול ממלא אגרוף, ומיטה נחשבת כאהל שאינו עשוי בידי אדם כיון שלא נעשתה בידי אדם לשם אהל (רש"י, וראה שם שתמה על רש"י, וראה עוד ריטב"א לעיל ע"א ד"ה ואקשינן, ובביאורנו לעיל כ, ב ד"ה כל).

שֶׁאֲנִי מִטָּה הוֹאִיל וּלְגַבָּהּ עֲשׂוּיָה – לישון על גבה ולא מתחתיה (רש"י), ומכיון שהמיטה נעשתה למטרה אחרת, היא גרועה יותר מאהל שנעשה מאליו, וכעין מה שמצינו בדין של מצוות צריכות כוונה, שגם למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, מכל מקום אם מכוון להדיא שאינו רוצה לצאת ידי חובתו, לא יצא (רש"ש, ע"פ מג"א תקפט, ד, וראה עוד הערות הגרי"ש אלישיב).

הוֹאִיל וּמְגִינִים עַל הָרוֹעִים בַּחַמָּה וְכוּ', ומשמע שלסברא זו רק שוורים נחשבים כאהל, אבל אדם ושאר בעלי חיים אינם נחשבים כאהל, כיון שאינם מגינים על הרועים (ערוך לנר).

מִטָּה נַמִּי הוֹאִיל וּמְגִינָה עַל מְנַעֲלִים וְכוּ', אולם יש חילוק בין מיטה לשוורים, שהשוורים משמשים כאהל להגן על הרועים מהשמש, אולם המיטה בדרך כלל אינה מגינה על המנעלים, אלא שם הוא מקומם, וגם מניחם שם להגן עליהם, אין זה דומה דומה לשוורים, ששוורים הם אהל גמור שמאהיל על אדם, אבל מיטה מאהילה רק על מנעלים (ערוך לנר).

לְהָגֵן עַל בְּנֵי מְעַיִם שֶׁלָּהֶן - שהשדרה שלהם מגינה עליהם כגג (רש"י), אולם לא רק השדרה נחשבת כאהל, אלא כל צד של אדם ובהמה שיש בו עצמות וגידין נחשב כאהל, וכפי שמוכח מן האמור לעיל (ע"א, ראה ביאורנו שם ד"ה אלא), שהיו מביאים שוורים שכריסם רחב, ומוכח שכל רוחב הבהמה נחשב כאהל (ערוך לנר ד"ה בד"ה על בני מעיין, וראה שם שתמה, מה המקור לכך שכל רוחב הכרס נחשב כאהל אפילו במקום שאין עצמות וגידים). ולתירוץ זה של הגמ', כל בעלי החיים והאדם נחשבים כאהל, ולא רק שוורים, ואם כן אסור לישון מתחת אדם או בהמה בסוכה (ערוך לנר ד"ה שאני, ראה שם שתמה מדוע לא הזכירו הפוסקים דין זה).

וְהָוֶה לֵיהּ מִטָּה דִּירַת עֲרַאי, כיון שהיא מיטלטלת ממקום למקום (רש"י לעיל יא, א ד"ה נוהגים, וראה עוד ביאורנו לעיל כ, ב ד"ה במטה). ויש מפרשים, כיון שעשויה לישון על גבה ולא מתחתיה (רא"ה; מאירי כ, ב ד"ה הישן).

וְלֹא אָתֵי אֹהֶל עֲרַאי וּמְבַטֵּל אֹהֶל קֶבַע, ומוכח שלפי רבי יהודה רק דירת קבע כשרה לסוכה, ולכן מותר לישון מתחת המיטה בסוכה, אולם אם נאמר שרבי יהודה מכשיר גם דירת קבע וגם דירת עראי, עדיין יהיה אסור לישון מתחת המיטה בסוכת עראית (רמב"ן במלחמות לעיל א, ב מדפי הרי"ף; קרבן נתנאל א, א-ב). ויש סוברים, שרבי יהודה מכשיר גם דירת קבע וגם דירת עראי (רא"ש א, א; ריטב"א לעיל ב, א ד"ה והנכון), וכיון שסובר רבי יהודה שיכול לעשות סוכה דירת קבע, כל סוכה נחשבת דירת קבע, שלא נחלקו רבי יהודה וחכמים האם צריך לבנות סוכה קבועה או עראית, אלא מחלוקתם היא האם סוכה רגילה נחשבת דירת קבע או דירת עראי, לרבנן כל סוכה היא דירת עראי, ולרבי יהודה כל סוכה נחשבת דירת קבע, ולכן לשיטתו מותר לישון מתחת המיטה בסוכה (תוס' רא"ש לעיל ז, ב ד"ה כולהו, ע"פ שיעורי רבי אליהו ברוך עמ' שמז).

ולרבנן שסוכה דירת עראי היא, גם אם סיכך על מבנה קבוע אסור לישון תחת המיטה, ולא אומרים שמיטה עראית אינה יכולה לבטל את הסוכה הקבועה, כיון שלפי רבנן כל סוכה נחשבת כאהל עראי, או משום שכל הטעם שרבנן מכשירים דירת קבע, הוא משום שהיא יכולה להיות גם עראי כמבואר לעיל (ב, א), ולכן לא שייך להתיר לישון מתחת המיטה בסוכה קבועה, שנמצא שרק בגלל הקביעות הוא נחשב כישן בסוכה [שהרי אם נחשיבנה כדירת עראי, אין המיטה מבטלת אותה ונמצא שהוא ישן תחת המיטה ולא בסוכה] (שפת אמת).

מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ שִׁיחַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה לִימּוּד – צריך לשומעה ולעיין בה, כיון שיש בה דברי תורה (רש"י ד"ה מלתא, וד"ה צריכה). ועוד יש לפרש, שהיא צריכה תלמוד כדי להתרגל לדבר בלשון חכמים, שהיא לשון נקיה ואפשר ללמוד ממנה דרכי עושר ומרפא (רש"י ע"ז יט, ב ד"ה שיחת, ע"פ כתובות קג, א, וראה עוד פני שלמה).

גְּמָרָא. מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ קֶבַע, שהרי היא מיטלטלת על ידי המיטה, ורבי יהודה לשיטתו שסובר דירת קבע בעינן (רש"י; פיה"מ לרמב"ם), ואין זה כסוכה שהיא בראש העגלה או בראש הספינה שכשרה לכולי עלמא [כמבואר להלן (כב, ב)], משום ששם הסוכה כולה נמצאת על העגלה, וקרקעית הסוכה לא משתנה, ולכן זה נחשב סוכה שיש לה קבע, אולם כאן מדובר שאין קרקעית למיטה זו מחבלים או קרשים, אלא קרקעית הסוכה היא קרקע עולם, ומשום כך אין לה קבע (תוס' יו"ט סוכה ב, ב, ע"פ הר"ן, ובכך מיישב את קושיית תוס').

ויש מפרשים, שסוכה זו אין לה קבע, כיון שאין עשרה טפחים בין המיטה לסכך (תוס' וראש"ש ב, א בשם הירושלמי). ולביאור זה אין חכמים חולקים על רבי יהודה, שכיון שאין בה עשרה טפחים דירה סרוחה היא ופסולה לכולי עלמא, אלא רבי יהודה מפרש את דברי חכמים (ראש"ש שם, וראה עוד חי' מרן רי"ז הלוי הל' סוכה בדעת הרמב"ם, וקהלות יעקב טז).

מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידָהּ בְּדָבָר הַמְקַבֵּל טוּמְאָה, ומכיון שעיקרו של סכך הם מעמידין, כשם שאסור לסכך בדבר המקבל טומאה [כמבואר לעיל (יא, ב)], כך אסור גם להעמיד בו את הסכך (רש"י; ב"ח או"ח תרכט ה, בדעת הרא"ש), וכעין מה שמצינו בגמ' (שבת טו, ב) לגבי טומאת כלים, שהכל הולך אחר המעמיד (ב"ח שם). ויש מפרשים, שדין זה הוא גזירה דרבנן, שמא יאמרו שכשם שמותר להעמיד בו את הסכך, כך מותר לסכך בו (ריטב"א; ר"ן על הרי"ף י, א מדפיו ד"ה רבי יהודה), ונהגו להעמיד את הסכך על גבי כתלים אף שאינם כשרים לסכך, משום שלא שכיח לסכך בהם, ועוד, שהכל יודעים שכתלים אלו הם חלק מהדירה, ולכן לא חוששים שמא יבוא לסכך בהם (ר"ן על הרי"ף שם ד"ה לענין), וסברא זו היא רק לסוברים ש'מעמיד' המקבל טומאה פסול רק מגזירה דרבנן, אולם לסוברים ש'מעמיד' כזה פסול מדאורייתא, אסור לסמוך את הסכך על כותלי בנין, אלא רק על קנים שראויים לסיכוך (ב"ח שם; קרבן נתנאל ב, א, ג, בדעת הרא"ש).

ובגמ' להלן (כב, ב) מבואר שהעושה סוכתו בראש האילן כשרה, אף שהאילן עצמו פסול לסיכוך כיון שהוא מחובר, והטעם שהאילן אינו נחשב כמעמיד, משום שלא מדובר שהוא סיכך על האילן וקרקעית הסוכה בארץ, אלא מדובר כשבנה את כל הסוכה באילן ונעץ בו עמודים וסיכך עליהם, ובמקרה זה מותר

המשך במילואים עמ' 125